

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛИХ МІСТ РЕГІОНУ ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЇХ ВИРІШЕННЯ

С.Д. Щеглюк

канд. екон. наук

Інститут регіональних досліджень

М.М. Вишиванюк

Інститут регіональних досліджень

Висвітлено головні проблеми соціально-економічного розвитку малих міст України за принципом пріоритетності їх для життєдіяльності населення. Виявлено регіональні особливості формування проблем у містах Івано-Франківської області. Запропоновано напрями їх вирішення, враховуючи сучасний стан розвитку малих міст.

Ключові слова: малі міста, проблеми, соціально-економічний розвиток.

The main problems of social and economic development of small towns of Ukraine by a principle priority them for population ability to live are reflected. Regional features of formation of problems in cities of the Ivano-Frankivsk area are found out. Directions of their decision are offered, considering a current state of development of small towns.

Key words: small towns, problems, socio-economic development.

Постановка проблеми. У процесі історичного розвитку малих міст України сформувався низка проблем, які вимагають ґрунтовного вивчення та ефективного системного вирішення. Оскільки малі міста, одночасно перебуваючи в зоні впливу великих міст, створюватимуть відповідно свою зону впливу на оточуючі території, зокрема сільські [5]. У науковій літературі серед головних проблем виділяється ігнорування потреб малих міст у їхньому фінансуванні, які при формуванні держбюджету практично не враховуються, загострення екологічних проблем, дефіцит робочих місць і найважливіших життєво необхідних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблемам розвитку малих міст присвячені вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Є. Андрієнка, О. Бойко-Бойчука, С. Шульц, та ін.

Постановка завдання. Однак на нашу думку, вони висвітлюють окремі проблеми розвитку малих міст, наголошуючи на пріоритетності їх вирішення. Ми ж розуміємо, що всі проблеми у функціонуванні міста взаємопов'язані і не є сумарною сукупністю проблем, а проявляються у їх синергетичній взаємодії. А тому, першочерговим завданням є визначення гостроти стану та пошук шляхів вирішення проблем соціально-економічного розвитку малих міст регіонів, враховуючи комплексний підхід до їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Проблеми забезпечення ефективного соціально-економічного розвитку малих міст регіону як головних точок опорного каркасу регіону лежать у кількох площинах: соціально-економічній, фінансовій, екологічній, культурній, управлінській, нормативно-правовій (або інституційній), інформаційній, архітектурно-містобудівній, земельній, транспортній, інноваційній. З огляду на те, що місто, за нашого визначенням, є соціально-економічною динамічною системою, яка вплетена своїми зв'язками у ієрархічно більші та складніші системи з одного боку, а з другого – пов'язана із системами нижчого ієрархічного рівня, то вирішення внутрішніх протиріч розвитку міста позитивно відобразиться на процесах забезпечення життєдіяльності інших згаданих систем. Головною метою вирішення проблеми розвитку є забезпечення зростання якості життя населення, а відтак – і забезпечення зростання ролі малих міст у внутрішньорегіональному просторі. Комплекс

окреслених проблем розвитку властивий не лише малим містам Івано-Франківської області, а й для інших малих міст України. Проте, виявлення проблем розвитку і пошук шляхів їх подолання є процесом динамічним та чітко локалізованим у просторі й часі. А тому, вирішення проблем кожного малого міста є індивідуальним способом їх розв'язання. Генерація ж можлива лише на рівні окреслення проблем розвитку. Пошук напрямів вирішення залежить від особливостей стану проблем, можливостей, загроз і ризиків при їх розв'язанні для конкретного малого міста зокрема.

Програмою соціально-економічного розвитку малих міст і селищ та сільських населених пунктів Івано-Франківської області на період до 2010 року загальними проблемами розвитку [3] найбільш гострими загальними проблемами розвитку малих міст було визнано: низький рівень соціального розвитку; одностороння спеціалізація промислових комплексів, недостатня завантаженість потужностей промислових підприємств інших галузей; низькі темпи будівництва житла, об'єктів соціальної інфраструктури; обмеженість вибору професій, місць прикладання праці, недорозвинутість сфери обслуговування, що ускладнює ситуацію на ринку праці, та демографічні проблеми малих міст; недостатньо розвинута система водопостачання та каналізаційних мереж; незадовільний стан дорожнього господарства; низький рівень розвитку міської інфраструктури, сфери соціальних послуг, об'єктів культури; недостатній розвиток транспортних зв'язків із сільськими населеними пунктами в зоні впливу малого міста; низький рівень благоустрою міст, незадовільна ситуація із збиранням та знешкодженням твердих відходів; недостатність тепло-, енергопостачання та ресурсозбереження; недостатній професійно-кваліфікаційний рівень управлінських кадрів; обмеженість можливостей населення в одержанні освітніх послуг [3].

Ми вважаємо, що зазначені проблеми властиві не лише малим містам Івано-Франківської області, а притаманні аналогічним поселенням в інших регіонах України. Для виявлення регіональних головних проблем розвитку малих міст пропонуємо їх класифікувати за сферами прояву даних проблем з метою детального вивчення та розробки механізму їх вирішення.

Нами виділено десять головних блоків проблем соціально-економічного розвитку малих міст: соціальні; економічні; фінансові; транспортно-комунікаційні; інформаційні; екологічні; містобудівні; земельні; управлінські; інституціональні.

У соціально-орієнтованій ринковій економіці пріоритетом є соціальна справедливість над економічною ефективністю. Тому, поділ на проблеми розвитку ми здійснювали із урахуванням принципу пріоритетності для розвитку населення у місті. Розглянемо їх на прикладі соціальних та економічних проблем.

До блоку основних **соціальних проблем** ми відносимо: асиметричний ринок праці із чітко вираженою обмеженою пропозицією. Це спричиняє певні загрози у розвитку суспільства: зростання безробіття, тіньового ринку зайнятості, збільшення економічної та соціальної маргіналізації серед мешканців малих міст; обмежений доступ до освітніх послуг (від дошкільної та вищої освіти); низька якість охорони здоров'я та відсутність підтримки здорового способу життя населення; недотримання соціальних стандартів; низький рівень соціального розвитку; низький рівень забезпеченості населення комунальними послугами, недорозвиненість інженерної інфраструктури тощо. На думку експертів, рівень безробіття та зайнятості населення є одними із головних показників оцінки соціально-економічного розвитку малих міст регіону [1, с. 173-174]. Отже, саме їх вирішення потребує невідкладних дій місцевої та регіональної влади, представників бізнесу тощо.

До **економічних проблем** ми відносимо: недостатній рівень розвитку інфраструктури; неефективна зайнятість населення, зростання безробіття через несформований (легалізований) ринок праці (тіньовий ринок праці); низький рівень благоустрою міст; низький рівень та якість життя населення; низький рівень забезпеченості населення житлом через повільні темпи будівництва житла, об'єктів соціальної інфраструктури; односторонню спеціалізацію підприємств і недостатня завантаженість їх потужностей; недостатні економічні можливості містоутворюючих підприємств; нерозвинутість сфери обслуговування, що ускладнює ситуацію

у сфері зайнятості населення та породжує демографічні проблеми; відсутність підтримки підприємницьких ініціатив у сфері малого та середнього бізнесу; недостатність кваліфікованого людського капіталу для самостійного розроблення та втілення стратегій розвитку населених пунктів; стрімке майнове розшарування, формування маргінальної частини населення: зростання частки незахищених верств населення, жебраків, осіб із девіантною поведінкою; еміграційні настрої молоді; інвестиційну непривабливість окремих малих міст регіону.

Ще однією проблемою, яка притаманна для малих міст гірської території є те, що зниження обсягів переробної промисловості компенсується необґрунтовано великими масштабами експлуатації природних ресурсів і їх експортом без подальшої переробки на вітчизняних підприємствах. Отже, в обсязі реалізованої продукції добувної та обробної промисловості переважає сировинна продукція – майже 80 % [2]. Так, значною є частка сировинної продукції, порівняно з іншими групами продукції, виробляється в містах Болахів – 100 %, Яремче – 100 %, у Верховинському – 100 %, Рожнятівському – 98,6 %), Надвірнянському – 98,1 %, Долинському районах – 69,9 % [4]. Найнижча частка товарів широкого та тривалого використання у обсязі реалізованої продукції добувної та обробної промисловості в 2007 р. спостерігалась у Долинському, Надвірнянському та Рожнятівському районах (0,9-3,1 %) [4].

Такі негативні процеси зачіпають практично всі сфери життєдіяльності міста, проявляються у загостренні проблем розвитку та суттєво завдають шкоди інтересам національної економіки, оскільки наслідки від неконтрольованої вирубки лісів позначиться на екології не лише малих міст, а й цілого краю. Тому, вирішення цієї проблеми та означених вище проблем належить до компетенції місцевого самоврядування й державного регулювання.

Висновки. Суттєво покращити ситуацію, що склалася в економіці малих міст в кризовий період покликані антикризові заходи, які полягають у пошуку нових пріоритетів розвитку малих міст: активізація сільського зеленого туризму та народних художніх промислів, які сприятимуть появі нових видів економічної діяльності та особливо актуальні з точки зору місця прикладання праці для мешканців міст гірської частини регіону.

Література

1. Андренко Е.А. Факторы, влияющие на социально-экономические проблемы малых городов Харьковского региона [Електронний ресурс]. Режим доступу: eprints.ksame.kharkov.ua/350/1/172-181_Андренко.pdf с. 172–181.
2. Михайлів Г.В. Фінансовий механізм наповнення місцевих бюджетів депресивних територій України (на прикладі Івано-Франківської області) [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009.../muhajliv.pdf.
3. Програма соціально-економічного розвитку малих міст і селищ та сільських населених пунктів Івано-Франківської області на період до 2010 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=395>.
4. Регіональні особливості адміністративної реформи на прикладі Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.cpr.org.ua.
5. Шульц С.Л. Особливості формування міської мережі України [Електронний ресурс]. Режим доступу: eprints.ksame.kharkov.ua/5804/1/9-14_Шульц_СЛ.pdf.